

Historiske strukturer, historiske processer og sociologi

Af Flemming Mikkelsen

Introduktion

Forholdet mellem historie og sociologi har i flere år stået på den internationale videnskabelige dagsorden, men nåede aldrig at påvirke den danske metodede-bat. I slutningen af 1960'erne og det meste af 1970'erne domineredes diskussionen af forholdet mellem historie og økonomi. Det i 1967 nyoprettede Institut for Økonomisk Historie ved Københavns Universitet blev rammen for væsentlige teoridiskussioner, ligesom der i disse år udkom flere økonomisk-historiske værker, der tydeligvis søgte at integrere de to discipliner. I 1980'erne stagnerede debatten og interessen for økonomisk historie og dens pseudomarxistiske afart for i stedet at give plads for historieskrivningens brug af antropologiske og etnologiske begreber og synsvinkler med særligt henblik på studier af dagliglivet og hverdagskulturen, evt. med inddragelse af postmoderne og lingvistiske konstruktioner. Det sidste skud på stammen er en videreførelse af den biografiske genre med inddragelse af psykologiske aspekter.

Konklusionen på dette kaleidoskopi-ske vue over metodede-batten i nyere dansk historieforskning er, at historieforskningen med få undtagelser har afskåret sig fra enhver dyberegående inspiration fra sociologien og det på trods af, at de fleste temaer og problemstillinger, historikerne i deres daglige praksis beskæftiger sig med, er de samme, som har optaget sociologerne i flere generationer. Dermed ikke være sagt, at de mange socialhistoriske værker er helt blottet for sociologiske begreber og

taksonomier, men tendensen har helt klart været at underordne en spinkel sociologisk heuristik en traditionel deskriptiv historisk fremstilling blottet for eksplicite årsagsforklaringer.

Formålet med dette debatindlæg er for det første at pege på de muligheder, der ligger i en integration af historie med sociologi (hvad der i parentes bemærket inkluderer en væsentlig del af politologien og en mindre del af økonomien); dernæst at redegøre for disciplinen *historisk sociologi*, dens forudsætninger samt dens metodiske og teoretiske fundament. Derfor får indlægget også mere karakter af en oversigt over en disciplin og dens mangfoldighed end en decideret indføring i nogle konkrete arbejdsmetoder. Indlægget kan også læses som en opfølger på den diskussion, Niels Thomsen rejste i *Historisk Tidsskrift* i 1994 og ikke mindst hans opfordring til historikerne om at orientere sig bredt i »samfundenes udvikling og struktur, bygget omkring de systematiske samfundsvidenskabers teorier og almene resultater« (Thomsen 1994, s. 85). Dog ønsker jeg indledningsvis at pointere, at en sådan metodeorientering kun bør gælde for dele af historieforskningen og ikke skal opfattes som en prokrustesseng, der former alt og alle. Fremhæves skal det også, at det ikke kun drejer sig om, at områder inden for historieforskningen bør nærme sig samfundsvidenskaberne, især sociologien, men lige så meget om, at sociologien de senere årtier har udvist større og større interesse for at studere historiske fænomener samt at konstruere teorier forank-

ret i tid og sted. Jeg vil dog heller ikke lægge skjul på, at jeg anser det som en bindende nødvendighed at integrere de to fag, hvis samfundsforskningen skal nå til en større viden om fundamentale historiske processer og strukturer.

Socialhistorie og sociologi: Et metodisk tilbageblik

Socialhistorien begyndte som *kulturhistorie*. Journalister, (amatør)historikere, folklorister og etnologer var længe optaget af at skildre forskellige lokaliteters materielle grundlag, sæd og skik og kulturelle særpræg. Det var fremdeles landbobefolkningen og de mere velstillede, som skribenterne interesserede sig for, alt mens de lavere agrare og urbane klasser og de fattiges livsbetingelser blev anskuet som *det sociale spørgsmål*, hvortil også hørte forskningen i arbejderbevægelsens historie og de socialistiske ideer. (Denne redegørelse for brudflader i den socialhistoriske tradition bygger blandt andet på Kocka 1972, 2. udg. 1986; Wehler 1976; Eley 1980; Floto 1985; Lloyd 1986; Kocka 1989; Burke 1992).

Et tematisk og metodisk nybrud blev indvarslet med den *økonomiske og sociale historie*, der i løbet af 1950'erne fik etableret sig med egne tidsskrifter og lærestole. De grundlæggende spørgsmål relateres til produktionens organisering og befolkningernes materielle behov: erhvervsstruktur, indkomst- og formueforhold, konsumtion, arbejdsmarkedet, socialpolitik, byhistorie samt geografisk og social mobilitet blev anskuet ud fra denne synsvinkel. Til tider konstrueredes store databaser, ligesom kvantificering, edb-teknik og økonometriske metoder vandt frem. Økonomisk og social historie rækker imidlertid videre end til at være en blot og bar sektorvidenskab, fordi den rummer et totalperspektiv, der hviler på en socialøkonomisk fortolk-

ning af den almene historie. Heri indgår analyser af vælgeradfærd, politisk beslutningstagen, religiøse strømninger, ideologier, sociale klasser, politiske institutioner, til og med statsdannelsesprocesser og hele epoker, der anskues ud fra en økonomisk synsvinkel, hvad enten det drejer sig om konjunkturbevægelser, produktionsmåder, international arbejdsdeling eller økonomisk vækst.

Den socioøkonomiske fortolkning har været ganske dominerende i dansk socialhistorie. Det fremgår ikke mindst af de sidste fire bind af *Dansk socialhistorie* (om perioden fra 1700 og fremefter), der på nær ét er skrevet af økonomer, hvis væsentligste sigte har været at skrive historien om »samtlige befolkningsgruppers levevilkår og deres relationer til og reaktioner over for hinanden, historien om deres samarbejde og deres kampe« (Hansen & Henriksen 1980, s. 12). Den økonomiske tolkningsramme er tydelig og gennemgående, og hele fremstillingen føres igennem uden synderlig hensyntagen til sociologisk teoridannelse.

Delvis som en reaktion mod denne noget monokausale og endimensionale udlægning af de historiske strukturer og forandringer trådte *strukturhistorien* frem. Den tillagde de sociale og kulturelle fænomener en mere selvstændig rolle og kastede sig ivrigt over studiet af de lange udviklingslinier og kollektive mentaliteter. Den franske Annales-skole udgjorde en vigtig inspirationskilde for danske historikere, men uden at de overtog det franske forskningsdesign. Annaleshistorikernes aspiration om at skrive »total historie« strandede imidlertid af mangel på et egentligt teoriapparat, der skulle forbinde de mange delområder og analyseniveauer med hinanden (Burke 1990). To alternativer har siden vist sig: *historisk antropologi*, der især har hverdagslivet og sociale menta-

liteter som sit genstandsområde, og *samfundshistorien*, der gennem en bevidst anvendelse af samfundsvidenskabelige teorier søger at årsagsbestemme de historiske processer og opstille kausalmodeller begrænset i tid og sted. En videreudvikling af denne retning har fået betegnelsen *historisk sociologi*, hvor historikerne tager livtag med de sociologiske teorier, imens sociologerne søger at nå ind til de grundlæggende strukturer og drivkræfter i samfundsordenen – et tema vi vender tilbage til efter først at have gjort rede for nogle epistemologiske tendenser inden for sociologien.

Til trods for at *den sociologiske videnskab* i sit udgangspunkt var stærkt historisk orienteret, rettede den sig omkring 1900 mere og mere mod samtiden. Industrialisering, urbanisering, synliggjort fattigdom og en voksende arbejderbevægelse rejste *det sociale spørgsmål*. Det fik socialforskere (sociologer, men overvejende økonomer, statistikere og læger) og statslige embedsmænd i de vestlige industrialiserede lande til at rette blikket mod samfundets skyggesider. De indsamlede socialstatistik og udarbejdede detaljerede rapporter om fattigdommen i byerne og landdistrikterne, indkomst-, ernærings- og boligforhold, arbejdsløshed, arbejdskonflikter og erhvervsstruktur. Redegørelser, der ofte indeholdt en betydelig indsigt i de forskellige samfundsgruppers levevilkår og placering i samfundet og ofte var båret af en veludviklet metodisk indsigt.

Det var hverken historisk indsigt eller teoretisk erkendelse, man søgte, men en anvendbar viden om afgrænsede sociale områder. Det tilskyndede ligeledes til en *specialisering og institutionalisering af sociologien*, der efterhånden fik egne lærestole og curricula inden for familie-sociologi, økonomisk sociologi, politisk sociologi, demografi, arbejds-sociologi,

matematisk sociologi, organisations-sociologi etc. Denne nyorientering slog igennem i USA efter 1. Verdenskrig, hvorimod den først for alvor satte sit præg på sociologien i Europa efter 1945. Disse ændringer bidrog til en nødvendig formalisering af det sociologiske begrebsapparat i retning af abstrakte modeller uden tid og sted og til tider præget af kvantificerbare hypotesedannelser. En vis inspiration fra den økonomiske videnskab kan ikke udelukkes; denne havde allerede tidligere skilt sig ud fra historien for at konstruere ahistoriske ligevægtsmodeller.

Denne parcellering og fagliggørelse af sociologien bragte store videnskabelige landvindinger og var nødvendig, hvis sociologien skulle overleve som selvstændig disciplin, men den gav også ophav til en reaktion fra dels hermeneutisk orienterede sociologer og fra enkeltstående forskere såsom Sorokin, Hobhouse, Spencer og Schumpeter. Det mest helstøbte modspil kom dog fra *neoevolutionismen*, der, med navne som Talcott Parsons og Neil Smelser, havde sin storhedstid fra 1950'ernes begyndelse til midten af 1960'erne. Differentiering, reintegration og tilpasning blev nøglebegreber til forståelse af den sociale orden og social forandring. Nogle sociologer, som S.N. Eisenstadt (1963) og Seymour M. Lipset (1963), bragte dette begrebsapparat i større overensstemmelse med den faktiske historiske udvikling, men mange følte alligevel, at det neoevolutionistiske paradigme udgjorde en for snæver analytisk ramme. Det blev i stedet forskere som Reinhard Bendix (1964) og Barrington Moore (1966), der tog de første og vigtige skridt i retning af en mere »åben« og aktororienteret teorikonstruktion, der afstak de fremtidige retningslinier for en *historisk sociologi*. Siden har den historiske sociologi udvidet sit revir. Stadig flere sociologistuderende følger

kurser i socialhistorie, antallet af historiske temaer i førende sociologiske tidsskrifter stiger, og der oprettes lærestole i komparativ historisk sociologi (Smith 1991, s. 2-7).

Socialhistorien og sociologien har således inden for de sidste 20 år nærmet sig hinanden i betydelig grad, men dog ikke mere, end at historikere skriver historisk sociologi på én måde, sociologer på en anden måde, mens kun få forskere accepteres på lige fod af begge lav. Der til kommer en med tiden tydeligere arbejdsdeling, nationale forskelle samt en betoning af enten teoretiske, empiriske, kvantitative, kvalitative, mikro- eller makroaspekter. Denne bredde og variation gør det selvfølgelig vanskeligt at give et samlet overblik, hvorfor jeg også i det følgende har valgt at se på de metodologiske sider frem for de tematiske og begynder med en redegørelse for fremherskende temaer og teorier.

Temaer og teorier i historisk sociologi

Eftersom næsten alle aspekter af samfundslivet med fordel lader sig underkaste en historisk-sociologisk metodik, kunne et første skridt til en systematik være at opstille fire analyseniveauer: det metahistoriske, det verdenshistoriske, det makrohistoriske og det mikrohistoriske.

Det *metahistoriske* felt har til formål at identificere de mønstre og faser, verdenssamfundet gennemløber, uden at skele til internationale, regionale eller klasse-mæssige forskelle, og hvorledes transaktioner etableres mellem magter, klasser og regioner. Disse sidste aspekter kommer mere til deres ret i f.eks. Immanuel Wallersteins (1974-89) analyse af det kapitalistiske *verdenssystem*, hvis center består af indbyrdes konkurrerende kapitalstærke grupper med adgang til et slagkraftigt militært apparat,

der benyttes til at underkaste de perifere samfund et ulige og asymmetrisk bytteforhold. Men hvor Wallerstein lader alle parter, som kommer i berøring med kapitalismen, tilhøre det samme verdenshistoriske system, der opererer Eric Wolf (1982) med kapitalismen som en unik produktionsmåde, der aldrig blev universel, men forandredes som følge af interaktionen med perifere samfund og andre produktionsmåder og »the people without history«.

Tager man imidlertid disse verdensomspændende processer for givne og fokuserer i stedet på, hvorledes befolkningsgrupper og sociale netværk er blevet støbt og struktureret i henhold til brancher, regioner, markeder, organisationer, sociale bevægelser og stater, er vi nede på det *makrohistoriske* niveau. Her trives komparationen, kvantificeringen, de formelle metoder, men også de kvalitative casestudier, og på dette analyseniveau har man de bedste betingelser for at årsagsbestemme forbindelsen mellem de sociale, politiske, økonomiske og kulturelle faktorer. Men for at få et indtryk af, hvorledes disse processer og strukturer levedes og erfarede af det enkelte menneske, er det *mikrohistorien*, der påkalder sig opmærksomhed. Den afslører, hvorledes de tætte sociale netværk, de daglige interaktionsformer skabes, aktiveres og nedbrydes som følge af ændringer i de omgivelser, det enkelte menneske kun har ringe indflydelse på.

De tre niveauer er analytisk og historisk forbundet med hinanden, og alligevel har forholdsvis få sociologer og historikere stræbt efter at kæde dem sammen. Hvis det kan og skal lade sig gøre, slår jeg til lyd for, at forskningen tager afsæt i det makrohistoriske niveau for siden at bevæge sig op på det verdenshistoriske niveau eller nedad mod mikro-niveauet. Det er på mikro- og makroniveauet, at historikerne føler sig bedst

hjemme, og hvor de med størst udbytte har anvendt en sociologisk heuristik til at studere kollektive processer og skabe orden i kildematerialet.

De metodiske og teoretiske redskaber, den historiske sociologi har til sin rådighed, er mangfoldige, men kan tilnærmelsesvis præsenteres i følgende punkter:

- generelle teorier om social forandring
- sociologiske teorier om historiske processer
- fortiden i lyset af en sociologisk heuristik
- sociokulturel analyse af mentalitet og betydnng.

Generelle teorier om social forandring. Sociologer og historikere lod sig til at begynde med inspirere af strukturfunktionalismen subsidiært af moderniseringsteori (Skocpol 1984, s. 362-368). Det er især Neil Smelsers *Social Change in the Industrial Revolution* (1959) med undertitlen *An Application of Theory to the British Cotton Industry*, der påkalder sig opmærksomhed. Heri anvender Smelser en (formodet) universel model om de logiske sekvenser, alle evolutionære forandringer underkastet social differentiering må følge. Forskeren er ikke interesseret i at kaste nyt lys over den industrielle udvikling eller ændringer i datidens familiestruktur; derimod tjener konfrontationen med det historiske materiale sociologen til nærmere at specificere og operationalisere sine ofte meget abstrakte begreber.

Neoevolutionismen/funktionalismen havde sin storhedstid i 1950'erne og 1960'erne, men har siden vejet pladsen for to andre overordnede teorier, nemlig »rational choice« og »world-system« analyser. »Rational choice« teori udspringer af det neoklassiske paradigme inden for økonomien med det behovsmaksimerende individ i centrum: Enhver kompleks social situation, institu-

tion eller begivenhed fremstår som et produkt af isolerede individers dispositioner, forventninger, materielle ressourcer, omgivelser og handlinger, der samlet afstikker nogle kollektive processer og dermed en social orden (Hechter 1992; Kiser & Hechter 1991). Anvendelse af »rational choice« teori på historiske hændelser er stadig i sin vorden, men er med en vis succes blevet anvendt til at forklare revolutionære udbrud (Taylor 1988), vælgeradfærd i Frankrig fra 1849 til 1981 (Brustein 1988), overgangen fra en autoritær til en demokratisk styreform i dagens Østeuropa (Przeworski 1991) m.v.

Hvor »rational choice« tager afsæt i individets præferencer, der ser »world-system« analysen hele verden som et sammenhængende hele, inden for hvilket stater og klasser strides om markeder og ressourcer. Baseret på en blanding af marxisme og strukturhistorie konstruerede Wallerstein en teori, hvor de forandringer, som grupper, klasser og samfund undergår, bedst kan forklares ved deres placering i og deres relationer til »verdens-systemet«. Fra den klassiske marxisme henter Wallerstein antagelsen om kapitalismens fremkomst og dens spredning som det mest fundamentale træk i moderne tid, alt imens Lenins imperialismeteori tjener til at placere verdens lande og regioner i et kapitalistisk centrum og en periferi udsat for politisk undertrykkelse og økonomisk udbytning. Den franske *Annales*-skole og især Braudel bidrager med en historisk og empirisk funderet redegørelse for verdens-systemets udbredelse og antagelsen om, at den kapitalistiske udvikling foregår i cykliske bevægelser ikke ulig Kondratieffs lange bølger i verdensøkonomien.

Sociologiske teorier om historiske processer. Den komparative analyse af specifikke historiske processer har været optaget af statsdannelse, revolutio-

ner, proletarisering, urbanisering, klasse- og markedsdannelse og lignende fundamentale spørgsmål. De bredere klassisk-teoretiske fortolkninger har i den forbindelse måtte vige pladsen for mere eklektisk funderede teorikonstruktioner om multikausale sammenhænge, der støtter sig på stort anlagte empiriske studier – uden tvivl den mest populære og oftest benyttede metode inden for (komparativ) historisk sociologi. Eksempelvis peger Skocpol i sin *States and Social Revolutions* (1979) på det internationale system, krisetendenser i statens militære og fiskale system foruden bøndernes mobiliseringskapacitet som væsentlige variable i en revolutionsmodel. På lignende vis har en række samfundsforskere set på sammenhængen mellem de agrare sociale bevægelser, urbaniseringen, industrialiseringen, arbejderbevægelsen og det partipolitiske system i Danmark, Sverige og Norge i forsøg på at forklare disse landes magtstruktur og forekomsten af en specifik skandinavisk samfundsmodel, der har formået socialt og politisk at integrere de lavere klasser i samfundet, temmet markedskræfterne og skabt en udbredt økonomisk solidaritet, dvs. lighed (Jf. Lafferty 1971; Østerud 1978; Elvander 1980; Esping-Andersen 1985; Mikkelsen 1992).

Den grundlæggende metode består i en systematisk beskrivelse og sammenfatning af hændelsesforløb eller samfundsprocesser på et forholdsvist lavt abstraktionsniveau i form af »middle-rang« teorier. Der sigtes på at skabe variation i iagttagelserne, dvs. i forholdet mellem de forskellige variable. Det kan ske ved at benytte den såkaldte »variabel-orienterede« metode, der ved hjælp af statistisk-matematiske teknikker søger at isolere de uafhængige variable for samtidig at holde underordnede variable ude (Ragin 1987, s. 53-68). De konstruerede kausale relationer opfattes

i bedste fald som sandsynligheder, men eftersom de uafhængige variable ofte er stærkt indbyrdes korrelerede, er der selv med denne metode grænser for, hvor effektivt specifikke sociale karakteristika kan isoleres fra den samfundsmæssige kontekst.

Det lader sig også kun vanskeligt gøre i de fleste historiske studier, hvor både det, som skal forklares, og de forklarende elementer dårligt kan isoleres fra hinanden. De indgår i bedste fald i en yderst kompleks kausalitet, hvor det ikke er muligt at udpege en enkelt variabel som den udslagsgivende; årsager optræder sjældent isoleret, og det er som oftest den kombinerede effekt af forskellige betingelser, deres interaktion i tid og sted, som afstedkommer et bestemt udfald. Michael Mann (1986) understreger da også, at »No laws are possible in sociology«. I stedet viser han hen til anvendelsen af generelle begreber og et princip om, at territorier og samfund, dvs. organisatoriske netværk, placeres i nogle sekvenser, han anser for at udgøre en delvist kontinuerlig social proces.

For til en vis grad at kunne tage højde for denne kompleksitet har sociologer og historikere gjort brug af, hvad Ragin kalder den »case-orienterede« metode, også omtalt som den komparative metode (Ragin 1987, s. 34-52). Udoverne ønsker i mange tilfælde at forstå og forklare en bestemt begivenhed eller et sæt af begivenheder og kan endog stræbe efter begrænsede generaliseringer. En milepæl inden for komparativ historisk sociologi er *Social Origins of Dictatorship and Democracy* (1966), hvori Barrington Moore både analyserer vejen til henholdsvis demokrati, fascisme og kommunisme i syv større lande samt udleder nogle historiske generaliseringer vedrørende sammenhængen mellem økonomisk modernisering, klassestruktur og revolutionære udfald. Den case-

orienterede metode bygger overvejende på induktion, men indeholder tillige deduktive elementer, fordi mere eller mindre eksplicitte teoretiske formuleringer bliver retningsgivende for vurderingen af de kausalt relevante ligheder og forskelle.

Hvad enten det drejer sig om den fortolkende eller analytisk-historiske sociologi, søger forskerne at kontrollere deres cases, at skelne mellem gyldige og ugyldige cases. Dertil kan de enten gøre brug af, hvad John Stuart Mill kalder »method of agreement« eller »method of difference« (Skocpol 1984, s. 378-80; Ragin 1987, s. 36-42). Den førstnævnte systematik sigter på at indfange konstante mønstre på tværs af nationale, regionale eller erhvervsmæssige forskelle, hvor den anden går et skridt videre i forsøg på at udpege de variable, der skaber variation i de sociale mønstre, der søges forklaret.

Fortiden i lyset af en sociologisk heuristik. Under denne og den følgende overskrift nærmer vi os »historismen« og dermed den arbejdsmetode, som mange historikere i praksis benytter sig af. Historismen forkaster enhver form for (a priori) generel kausal lovmæssighed for i stedet at hente sit epistemologiske skyts i Webers »Verstehen« og fra fænomenologiske og hermeneutiske traditioner (Bendix 1984, s. 43). Udøvere af denne tradition mener, at elementerne alene forstås i relation til helheden, og de understreger derfor i deres analyse af sociale fænomener kompleksiteten, det enestående (»Einmaligkeit«) og nødvendigheden af at tolke menneskelige motiver og handlinger, eftersom objektiv målbar viden ikke er mulig (eller ønskværdigt?) i et socialt samspil. Der vil ofte være en tendens til at lade sine tolkninger styre af sociologiske overvejelser, især når det drejer sig om kollektive fænomener. Mange socialhistorikere baserer deres analyse på et ud-

valg af sociologiske begreber og definitioner, der søger at identificere mekanismer og regelmæssigheder inden for et tidsmæssigt og geografisk defineret rum. Det gør udvælgelsen og struktureringen af et større kildemateriale mere gennemskueligt (Burke 1992, kap. 3).

I bøgerne *Nation-Building and Citizenship* (1964) og *Kings or People* (1978) henter Reinhard Bendix begreber fra Max Weber og Otto Hintze med det formål at beskrive og anskueliggøre former for politisk autoritet, legitimitet og politiske institutioner både mere alment og relateret til udviklingen på verdensplan. Bendix sætter de historiske aktører og hændelser op mod nogle mere almene og generelle begreber, det være sig magt eller autoritet. Desuden vælger han ofte at sammenligne nogle få cases, for på den måde at tydeliggøre bestemte og afgørende forhold. Et andet eksempel kunne være E.P. Thompsons (1963) forsøg på at give klassebegrebet en historisk og subjektiv dimension, der fyldes ud og gøres forståelig i og med, at menneskelige handlinger og situationer kædes sammen og tolkes. Et andet eksempel fra Thompsons (1971) historisk-sociologiske univers sættes i relief af begrebet »moral economy«. Det bygger på ideen om en kollektiv folkelig retfærdighedsfølelse, der kan udmønte sig i en folkelig prisfastsættelse i tider med mangel på fødevarer. Siden har begrebet vundet indpas i konfliktforskningen til forklaring af oprør og hungerrevolter i udviklingslandene.

Sociokulturel analyse af mentalitet og betydning. Den i 1980'erne stigende interesse for hverdagslivet (og marginalgrupper) bragte kulturanalysen ind i socialhistorien og sociologien. Kultur drejer sig ikke kun om den materielle, rumlige og sociale dimension, men indtager tillige det menneskelige tydningsunivers, dvs. adfærdens symbolsk-ekspressive sider. Hermeneutisk tilgang

og den fortættede fortælling er på ny kommet til ære. Der fokuseres ofte på specifikke begivenheder, personer eller lokaliteter for i sin mere ekstreme form helt at lade kilderne tale for sig selv: at lade subjektet komme til orde. Emmanuel Le Roy Laduries bog *Montaillou* (1978) om en landsby og dens befolkning i Sydfrankrig i det tidlige 14. århundrede og Carlo Ginzburgs *The Cheese and the Worms* (1976), der søger at rekonstruere et enkelt individs liv og forestillingsverden i det 16. århundrede, fremstår som prototyper.

Antropologi og etnologi udgør de vigtigste hjælpevidenskaber. Le Roy Ladurie har ladet sig inspirere af tidligere lokalsamfundsstudier, alt imens et af den britiske antropolog Victor Turner (1974) konstrueret begreb »social drama« afdækker latente og åbne konflikter og angiver, hvorledes disse spændinger på ny integreres i en samfundsorden. Clifford Geertz (1973), en anden indflydelsesrig antropolog, har med sin tætte beskrivelse (»thick description«) af dagligdagens omgangsformer søgt at bygge bro mellem analyse og fortælling. Geertz hævder, at den kulturelle studies egentlige objekt ikke er betydningen i selve individets bevidsthed, men derimod de offentligt tilgængelige symboler – ritualer, æstetiske genstande og andre »tekster« – som mennesker benytter i deres indbyrdes kommunikation og interaktion med omverdenen.

Forskningsstrategier og forklaringstyper i en sociologisk orienteret historisk analyse

Når der tales om forskningsstrategi inden for historieforskningen, tænker de fleste umiddelbart på kildekritikken. Inden for den historiske sociologi er der imidlertid også andre spørgsmål, der trænger sig på, og hvor valget af strategi

kan få stor betydning på forskningsresultaterne. Det drejer sig dels om, hvilken analyseenhed der anvendes, dernæst om forholdet mellem struktur og aktør samt vægtningen af kvalitative over for kvantitative metoder. Lad os begynde med det sidste aspekt.

At forene kvantitative og kvalitative metoder. I dansk økonomisk historie har statistiske data og simple kvantitative teknikker fundet en naturlig plads. Produktionsværdier, finansielle transaktioner, prisbevægelser, investeringer, import-eksport-værdier m.v. foreligger allerede som primær/sekundær kilde i form af statistiske oplysninger og til tider ordnet i kronologisk rækkefølge. Demografiske processer kan hverken præsenteres eller forstås, hvis de ikke omsættes til numeriske størrelser, ligesom dele af vælgeradfærdsforskningen, den politiske historie og socialhistorien tøvende har tilegnet sig visse kvantitative metoder. Hovedtendensen har imidlertid været, at danske (social)historikere er vejet mere og mere tilbage fra en udnyttelse og videreudvikling af kvantitative redskaber, der kunne være nyttige til forståelse af grundlæggende kollektive processer, hvor forskeren nødvendigvis må krydse mellem økonomiske, sociale og politiske elementer i sine forklaringer. Historikernes indvendinger har gået på, at de fleste sociale fænomener er yderst komplekse, og hverken kan eller bør rives ud af den helhed, de optræder i.

Hertil kan for det første indvendes, at en for snæver fastholden ved kontekstualiteten og kronologien let kommer til at sløre for de reelle årsagssammenhænge, og for det andet, at historikere og sociologer har udviklet metoder, der netop tager højde for disse vanskeligheder. En af de vigtigste metoder går i almindelighed under navnet *kollektiv biografi* (Wrightly 1973). Dermed hentydes til en systematisk kompilering af standardise-

rede sociale enheder; det være sig individer, husstande, virksomheder, organisationer, sociale bevægelser, masseaktioner og andre sociale netværk af mere eller mindre permanent karakter. Disse standardiserede enheder kan ordnes med det formål at studere variationer mellem udvalgte variable og i det hele taget benyttes til at rekonstruere historiske sammenhænge, som den almindelige narrative metode ikke formår at opfangne.

Er datamaterialet tilstrækkeligt omfangsrigt, lønner det sig at benytte computere og i mange tilfælde formelle metoder, men uden at det bør få historikernes alarmklokke til at lyde, for i det sidste decennium har edb-teknikken udviklet sig i en grad, der gør det overkommeligt at lagre og manipulere store tekstmængder side om side med numeriske oplysninger. Det har skabt en fleksibel kodningsstrategi, som bevarer store dele af kildernes mangfoldighed og dermed den sammenhæng, de er hentet ud fra (Franzosi 1989). Så hvad der måtte være gået tabt via overførslen til edb, det får man mangfoldigt igen gennem et større overblik, en gennemgående systematik og i mulighederne for at etablere en hurtig og tæt dialog mellem ideer og fakta.

Har man fået sine data sikkert i hus, forestår der en beregningsfase. Den afhænger selvfølgelig af de spørgsmål, man ønsker besvaret og behøver ikke nødvendigvis indebære større tabellari-ske sammenstillinger. Disse kan imidlertid virke klagende (endog pædagogiske), og sigter forskeren direkte mod at afdække forbindelsen mellem en række variable og dermed komme til klarhed over nogle kausale relationer, er det ofte nødvendigt at tage hele vejen fra krydstabeller over bivariante korrelationer til egentlige multivariate regressionsanalyser. Alt efter datamaterialets beskaffenhed, spredning og procesori-

entering kan der vælges imellem en langt række kvantitative metoder, hvoraf flere direkte tilgodeser de problemstillinger og særlige kildeovervejelser, historikerne står konfronteret med. I den forstand bliver inddragelsen af edb og statistisk-matematiske teknikker ikke andet end en udvidelse af den traditionelle kildekritik.

Så langt så godt (eller skidt vil andre sige) for der er som sagt »no safety in numbers«. Omgangen med mange cases slører ofte den kritiske sans og svækker kendskabet til konteksten. I stedet anbefales det at skabe grobund for en effektiv sammenligning: »Stick with careful comparisons of small numbers until you have a very clear idea what you need from large numbers and how to make the comparisons valid« (Tilly 1984, s. 77). Men hvad enten man vælger at holde sig til de få eller de mange cases, så består kravet til en god metode og en fortrolig omgang med teori.

Den grundlæggende analyseenhed. Historikerne har haft og har et forholdsvist afslappet – nogle vil sige ureflekteret – forhold til afgrænsningen af deres analyseobjekt. Ofte benyttes samtidens egen begrebsliggørelse, eller identifikationen tager udgangspunkt i en nutidig forestillingsverden. En større bevidsthed omkring mulige alternativer vil være med til at skærpe historikernes metodebevidsthed.

Den neoklassiske økonomiske teori »rational choice« bygger på en af den moderne socialvidenskabs ældste antagelser, ifølge hvilken den sociale verden i sidste instans består af isolerede individer, som handler rationelt ud fra deres holdninger og den viden, de besidder om deres situation. Enhver kompleks social situation, institution eller hændelse fremstår som et produkt af individers dispositioner, forventninger, materielle ressourcer, omgivelser og handlinger (Hechter 1992). Den utilitaristiske logik

siger, at individets behov og ønsker medfører handlinger, der har til sigte at tilfredsstille disse behov, hvorved der etableres en social orden.

Denne metodologiske individualisme er stadig dominerende inden for samfundsvidenskaberne, men ikke længere enerådende. Vi kan skitsere de øvrige muligheder ved over for utilitarismens a priori definition på den sociale aktør at sætte en åben konstruktion, som defineres og skabes i løbet af forskningsprocessen, og i stedet for individet at sætte gruppen, henholdsvis netværket. Det giver i en krydstabel seks muligheder:

	Individ	Gruppe	Netværk
A priori	1	3	5
En konstruktion	2	4	6

Individet tillægges ikke altid på forhånd nogle handlingsstyrende motiver, som anført ovenfor (celle 1), men udstyres i løbet af undersøgelsen med nogle betydningsfulde karakteristika (celle 2). Det er således tilfældet med megen (personfikseret) historieskrivning eller de psykologisk prægede holdningsmodeller, som dele af vælgeradfærdsforskningen opererer med. *Gruppen* refererer til nogle veldefinerede sociale mikro- og makroenheder. Det være sig familie, husstand, virksomhed, interesseorganisation, politisk parti, social klasse, etnisk gruppe etc. Enheder, der udtrykker forskelle i måden at organisere relationer mellem individer på. Disse sociale enheder kan man a priori (celle 3) udstyre med nogle strukturelle og handlingsorienterede karakteristika, som eksempelvis det marxistiske klassebegreb, hvor klassens interesser, organisering, aktioner og modstandere bestemmes ud fra samfundets produktionsmåde, eller man kan lade de sociale grupper indgå i undersøgelsen som en meningsfyldt kategori (celle 4), der undervejs i analysen

tager form efter selekteringen af variable og empiri.

De konkrete gruppebegreber, sociologien råder over, er langt hen ad vejen brugbare, dog viser de sig i flere tilfælde ikke at være fyldestgørende, at være upræcise og ikke i stand til at indkredse den relevante sociale enhed – derfor distinktionen mellem gruppe og netværk. Konstruktionen af *sociale netværk* består dels i at tillempe gruppebegreberne til den specifikke historiske situation, men især at skabe nye begreber, der indfanger den situationsbestemte kontekst og afstikker netværkets grænser og handlingsimperativ (Wellman & Berkowitz 1988).

Et eksempel på det første (celle 6) er Michael Andersons *Family Structure in Nineteenth-Century Lancashire* (1971), der viser, at ikke kun familien og de nære slægtsrelationer spillede en vigtig rolle til sikring af individet i kritiske situationer afledt af økonomiske nedgangstider eller kriser i husstandens livscyklus (f.eks. graviditeter). Individet/familien var spundet ind i et »generalized exchange net«, der gav social sikkerhed og tjente som et informationsnet for familiens medlemmer. Et andet eksempel kan hentes fra studiet af kollektive aktioner og sociale bevægelser. To vage begreber, som Charles Tilly konverterer til det mere empirisk brugbare »contentious gathering«, der refererer til en begivenhed, hvorunder mennesker samles for åbenlyst at stille krav, som, hvis de realiseres, vil indvirke på andre mennesker eller grupperes interesser (Tilly 1995; Mikkelsen 1999). Operationaliseres denne definition, bliver det muligt at foretage en systematisk registrering af »contentious gathering«. Forskeren kan herefter vælge mellem en deskriptiv eller analytisk bearbejdelse af materialet (celle 6) eller benytte rationelle aktørmodeller, herunder spilteori (celle 5), der mere eller mindre hånd-

fast specificerer de beslutningsregler, som aktøren eller en flerhed af aktører logisk set kan følge.

Vender vi os fra mikro- og makrosociologien til de verdenshistoriske processer, kan Michael Manns bog *The Sources of Social Power. A History of Power From the Beginning to A.D. 1760* (1986) tjene som eksempel på, hvorledes man »isolate the 'most important' element or elements in human societies«. Mann forkaster nation, stat, klasse, status og civilisation som bærende analytiske enheder for i stedet at konstruere »power networks«. Disse netværk indbefatter organisation, kontrol, logistik og kommunikation, det vil med lidt andre ord sige »the capacity to organize and control people, materials, and territories« (Mann 1986, s. 2-4). Denne idé benytter Mann derefter til at kortlægge, hvorledes magthavere har udnyttet de ressourcer, de disponerede over, fra de første flodkulturer til vore dages industrisamfund.

Kausalitet og social tid. Det skulle af ovenstående være fremgået, at historisk sociologi har benyttet alle seks forskningsstrategier, men også, at jeg anser netværksstrategien som værende den mest lovende. Den bryder afgørende med den metodologiske individualisme uden dermed at fratage menneskene deres aktive rolle i historien.

Der er ellers en lang tradition i historieforskningen og sociologien for at søge sociale fænomener og begivenheder forklaret med henvisning til socioøkonomiske forhold (strukturer) og motiver hos de handlende individer respektive grupper. Denne årsagskæde, der tager sig sådan ud: *struktur > bevidsthed > handling/aktion*, har et stærkt deterministisk islæt, hvad der både kan være en fordel og ulempe. Fordelene består i en høj grad af forudsigelighed og entydighed i tolkningen af begivenhedsforløb og processer, der krydser mellem

økonomiske, sociale og politiske arenaer; ulemperne består omvendt i, at disse fortrin er opnået på bekostning af en kompleks virkelighed, hvori aktører og især interaktionen mellem to eller flere agenter spiller en væsentlig rolle. Årsagskæden kommer i dette tilfælde til at se ud på denne vis:

Struktur → *aktion* → *bevidsthed*

Aktion → *bevidsthed* → *struktur*

I den første kæde indtager de socioøkonomiske strukturer en betingende position, der, evt. via begreberne »produktionsstruktur« og »interesse«, leder til handlinger, som resulterer i ændrede bevidsthedsformer. I den følgende kæde indtager selve handlingen, alias interaktionen, en primær determinerende position, der både fører til nye bevidsthedsformer i form af nye værdier og normer og til ændringer i de socioøkonomiske realiteter. At selve handlingen og indirekte aktørerne bliver toneangivende i forståelsen af bevidstheds- og struktur-fænomener, skyldes, at konfrontationen med en modpart og især udfaldet af denne interaktion sætter ganske bestemte grænser for det interesse- og synsfelt, individet eller gruppen internaliserer, hvad der på længere sigt er med til at ændre selv de mest grundlæggende socioøkonomiske forhold. I historisk sociologi bliver det derfor af særligt stor betydning at få identificeret aktørerne i form af grupper, sociale netværk, koalitions partnere og modstandere, og det gælder både på mikro- og makroplan og på det verdenshistoriske niveau.

Kausalitet og social tid hænger nøje sammen og danner en hovedhjørnesten i historisk sociologi. Tid anvendes som en faktor til at beskrive variationer i en række variable og benyttes derfor som et redskab til at kortlægge kausale relationer (Heirich 1964). Kausale betingelser går forud for udfaldet, og det er sæd-

vanligvis et godt princip, at for at kausal inferens skal kunne bekræftes af historiske data, må tidsafstanden mellem årsag og virkning være så kort som mulig. Det har sin rigtighed og bør om muligt efterleves, men makrosociologien og historieforskningen har til stadighed demonstreret, at sociale mekanismer kan være sammensatte, og at sociale institutioner, når de først er blevet etableret, modstår forandring. Omsat til en mere almen metodisk regel af principiel betydning i historisk sociologisk forskning, kan man sige, at etableringen af institutioner og tidligere truffne beslutninger har en tendens til at påvirke efterfølgende beslutninger, institutioner og strukturer. Eller med lidt andre ord, sekvenser har betydning, men præcis hvilken forbliver et åbent empirisk spørgsmål. Deraf følger også, at mange makrosociale fænomener aldrig ville kunne gentages, og at mange historiske begivenheder forbliver unikke.

Historie som en samfundsvidenskab

Historikerne kan være uenige om mangt og meget, men på ét område står de fast og brast, nemlig i opfattelsen af kildekritikken som fagets grundvold. Kildekritikken benyttes til at socialisere de studerende til faget, til at legitimere det over for offentligheden og til at fremhæve fagets berettigelse i skolens læseplan. Ser vi bort fra de mere fundamentalistiske islæt, svarer det helt til, hvad de naturvidenskabelige og socialvidenskabelige discipliner tager for givent. I sociologien sammenfattes dele af kildekritikken således under begreberne validitet (gyldighed), reliabilitet (pålidelighed) og repræsentativitet. Kildekritikken indgår lige så naturligt i sociologien og de øvrige samfundsvidenskaber som i historieforskningen. Derfor kan historikernes henvisning til kildekritikkens

særlige status ikke tages som udtryk for en reel skelnen mellem historie og de øvrige samfundsvidenskaber. Det gælder også for historikernes lidt mere afslappede henvisning til historiefilosofien svarende til samfundsvidenskabernes tøvende omgang med metateori. Sjældent ser vi historiefilosofi eller metateori direkte inddraget i de konkrete empiriske undersøgelser, deres rolle forbliver af en mere ontologisk art. Konklusionen er således, at historikerne ikke kan påberåbe sig en særlig status med henvisning til den kanoniserede kildekritik eller det historiefilosofiske aspekt, hvad der også ville undre, eftersom historikerne i store træk beskæftiger sig med de samfundsfænomener, der også optager sociologerne, evt. forskudt lidt i tid.

Hvor vandene imidlertid skiller, er, at hvor historikeren læsset med kildekritikkens regelsæt straks går i gang med sit projekt, der indfører socialforskeren mellem sig og sit objekt et yderligere kvalificerende element, nemlig teorien. Både i form af generelle teorier, der favner alle de grundlæggende strukturer, mekanismer, relationer og fænomener inden for et helt videnskabeligt domæne (f.eks. neoklassisk ligevægtsteori, historisk materialistisk klasseteori, weberiansk bureaukratiteori, neoevolutionisme), og som teorier om mere specifikke begivenheder og processer i lighed med økonomisk vækststeori, imperialismeteori, revolutionsteori, statsdannelsesteori eller migrationsteori. Disse teorier består som regel af antagelser om kausale relationer afledt fra de generelle teorier og af empiriske generaliseringer konstrueret med afsæt i omfattende kildestudier af enten kvalitativ eller kvantitativ observans.

Teori repræsenterer således en opsparret viden om strukturer og processer, som historikerne ikke bør afskære sig fra eller med Manns ord: »If historians

eschew theory of how societies operate, they imprison themselves in the commonsense notions of their own society. ... We can never be 'sufficiently scholarly': There are more social and historical data than we can digest. A strong sense of theory enables us to decide what might be the key facts, what might be central and what marginal to an understanding of how a particular society works. We select our data, see whether they confirm or reject our theoretical hunches, refine the latter, collect more data, and continue zigzagging across between theory and data until we have established a plausible account of how this society, in this time and place, 'works'. ... The match [between theory and historical facts, FM] can never be exact. Too much scholarly attention to the facts makes one blind; too much listening to the rhythms of theory and world history makes one deaf« (Mann 1986, s. VII-VIII).

Uden teori bliver den historiske analyse mangelfuld for ikke at sige fejlagtig. Med en teoretisk balast undgår forskeren den faldgrube, Christensen & Stevnsborg peger på: »Historikeren henter jo just det i fortidens tekster, som han/hun med egne argumenter og egen logik vil promovere som *sin* version af fortiden, anno 1993« (Christensen & Stevnsborg 1993, s. 239). Fraværet af teori er ikke blot med til at fremhæve det subjektive og identitetsskabende i historieforskningen, men det er endvidere med til at fjerne et vigtigt (måske det vigtigste) dynamiske element i den videnskabelige erkendelsesproces: dialogen mellem teorier og dialogen mellem metode, teori og empiri; det vil med lidt andre ord sige det fikspunkt og det spændingsfelt, hvorfra nye ideer og hy-

poteser opstår og i sidste instans nye teorier og bedre forklaringer. Kildekritikken alene gør det ikke.

At den erslevske kildekritik næsten uforandret har præget dansk historieforskning, siden *Historisk teknik* udkom i 1911 (som studerende på Københavns Universitet i 1970'erne blev vi frarådet at læse anden metodelitteratur), har måske nok skabt megen solid dansk forskning, men har samtidig sat snævre rammer for fantasien, dristigheden og i sidste instans erkendelsen. Metodekonservatisme og nationalstatsfiksering har bevirket, at dansk historieforskning er sakkert agterud i forhold til de øvrige samfundsvidenskaber, og når der sammenlignes med socialhistorie i andre vestlige lande. Det kan hverken de studerende, faget eller offentligheden være tjent med. Niels Thomsens bud på en vej ud af dette morads går på en skærpelse af relevanskriteriet, dvs. »det store sammensatte spørgsmål om valg af emne og vinkel«. At nå til en form for konsensus omkring, hvilke emner der er relevante, er imidlertid både halsløs gerning og ude af trit med de nybrud, som vitterligt har fundet sted inden for historieforskningen de sidste 30 år. Det vil desuden stride mod de fleste både nuværende og kommende forskeres ideologiske og politiske overbevisning, deres selvforståelse og interesseområder. Hvad man derimod kan fordrer, er, at »vinklen« – læs metoden – lever op til de krav, som nærtbeslægtede discipliner kan byde på. Så hvis målet er at studere *fundamentale strukturer og processer i samfundsudviklingen*, plæderer jeg for et tæt samarbejde mellem historie og sociologi. Det giver metodisk, teoretisk og empirisk det sikreste fodfæste og de bedste forudsætninger for ny erkendelse.

Bibliografi

Ud over henvisningerne i teksten indeholder bibliografien et større antal referencer med særligt henblik på teori og metode i historisk sociologi.

- Abrams, Philip: »History, Sociology, Historical Sociology«, *Past and Present*, 87, 1980.
- Abrams, Philip: *Historical Sociology*, Open Books: Sommerset 1982.
- Adamson, Rolf: *Teori och metod för ekonomisk och social historia*, Liber Förlag: Lund 1975.
- Allardt, Erik: »Challenges for Comparative Social Research«, *Acta Sociologica*, 3, 1990.
- Aminzade, Ronald: »Historical Sociology and Time«, *Sociological Methods and Research*, 20 (4), 1992.
- Anderson, Michael: *Family Structure in Nineteenth-Century Lancashire*, Cambridge University Press: Cambridge 1971.
- Antoni, C.: *From History to Sociology*, Merlin Press: London 1959.
- Bagge, Povl: »Historie og de andre samfundsvidenskaber«, *Historisk Tidsskrift*, 12. række III, 1969.
- Beer, Samuel H.: »Causal Explanation and Imaginative Re-enactment«, *History and Theory*, 3 (1), 1963.
- Bendix, Reinhard: *Nation-Building and Citizenship: Studies of Our Changing Social Order*, Wiley: New York 1964.
- Bendix, Reinhard: *Kings or People: Power and the Mandate to Rule*, University of California Press: Berkeley 1978.
- Bendix, Reinhard: *Force, Fate and Freedom. On Historical Sociology*, University of California Press: Berkeley 1984.
- Berntzen, Einer & Per Selle: »Historisk sociologi – tilbage til klassikerne?«, *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 29, 1988.
- Biersach, A.: »Local Knowledge, Local History: Geertz and Beyond«, *The New Cultural History*, ed. Lynn Hunt, University of California Press: Berkeley 1989.
- Bonnell, Victoria E.: »The Uses of Theory, Concepts and Comparison in Historical Sociology«, *Comparative Studies in Society and History*, 22 (2), 1980.
- Braembussche, A.A. van den: »Historical Explanation and Comparative Method: Towards a Theory of the History of Society«, *History and Theory*, 28, 1989.
- British Journal of Sociology*, 27 (3), 1976: Temahæfte om historisk sociologi.
- British Journal of Sociology*, 40 (4), 1989: Temahæfte om historisk sociologi.
- Brustein, William: *The Social Origins of Political Regionalism: France, 1849-1981*, University of California Press: Berkeley 1988.
- Burke, Peter: *The French Historical Revolution. The Annales School 1929-89*, Stanford University Press: Stanford, California 1990.
- Burke, Peter: *History and Social Theory*, Polity Press: Cambridge 1992.
- Calhoun, C.: »History and Sociology in Britain«, *Comparative Studies in Society and History*, 29 (3), 1987.
- Cayton, Mary Kupice, Elliot J. Goro & Peter W. Williams (eds.): *Encyclopedia of American Social History*, 1-3, Charles Scribner's: New York 1993.
- Christensen, John & Henrik Stevnsborg: »Historikerfejde«, *Fortid og Nutid*, 1993: 3.
- Clubb, J.M.: »History as Social Science«, *International Social Science Journal*, 1981: 32.
- Cohn, B.S.: »Anthropology and History in the 1980s«, *Journal of Interdisciplinary History*, 1981: 12.
- Dibble, Vernon K.: »Four Types of Inference from Documents to Events«, *History and Society*, 3 (2), 1963.

- Drugge, Ulf & Mats Johansson (red.): *Historisk sociologi*, Studentlitteratur: Lund 1997.
- Eisenstadt, S.N.: *The Political System of Empires*, The Free Press: New York 1963.
- Eley, Geoff: »Some Recent Tendencies in Social History«, *International Handbook of Historical Studies*, ed. Georg Iggers & Harold Parker, Methuen: London 1979.
- Elias, N.: *What is Sociology?*, Hutchinson: London 1978.
- Elklit, Jørgen: *Fra åben til hemmelig afstemning*, Politica: Århus 1988.
- Elvander, Nils: *Skandinavisk arbetarrörelse*, Liber förlag: Stockholm 1980.
- Eriksson, Björn: »Små händelser och stora händelser«, *Sociologisk Forskning*, 1, 1989.
- Esping-Andersen, Gøsta: *Politics Against Markets. The Social Democratic Road to Power*, Princeton University Press: Princeton, New Jersey 1985.
- Floto, Inga: *Historie*, Gyldendal: København 1985.
- Franzosi, Roberto: »From Words to Numbers«, *Sociological Methodology*, 1989: 19.
- Franzosi, Roberto: »A Sociologist Meets History. Critical Reflections upon Practice«, *Journal of Historical Sociology*, 9 (3), 1996.
- Geertz, Clifford, *The Interpretation of Cultures*, Basic Books: New York 1973.
- Ginzburg, Carlo: *The Cheese and the Worms*, Routledge & Kegan Paul: London 1980.
- Gourevitch, A.J.: »History and Historical Anthropology«, *Diogenes*, 1991: 151.
- Hamilton, Gary: »The 'new history' in sociology«, *International Journal of Politics, Culture and Society*, 1, 1987.
- Hamilton, Georg & John Walton: »History in Sociology«, *The Future of Sociology*, ed. Edgar F. Bogatta & Karen Coek, Sage Pub.: New York 1988.
- Hansen, Svend Aage & Ingrid Henriksen: *Sociale brydninger 1914-39*, *Dansk social historie*, 6, Gyldendal: København 1980.
- Hechter, Michael: »Rational Choice Theory and Historical Sociology«, *International Social Science Journal*, 1992: 133.
- Heirich, Max: »The Use of Time in the Study of Social Change«, *American Sociological Review*, XXIX (3), 1964.
- Hobsbawm, Eric J.: »From Social History to the History of Society«, *Daedalus*, 1971: 100.
- Holton, Robert: *Economy and Society*, Routledge: London and New York 1992.
- Iggers, Georg & Harold Parker (eds.): *International Handbook of Historical Studies. Contemporary Research and Theory*, Methuen: London 1979.
- International Review of Social History*, 43, 1998, Supplement 6: »New methods for social history«.
- International Social Science Journal*, 44 (3), 1992: Temahæfte om historisk sociologi.
- Den Jyske Historiker*, 80, 1998: Temahæfte om historisk sociologi.
- Kammen, Michael (ed.): *The Past Before Us. Contemporary Historical Writing in the United States*, Cornell University Press: Ithaca 1980.
- Kendrick, Stephen, Pat Straw & David McCrone: *Interpreting the Past, Understanding the Present*, St. Martin's Press: New York 1990.
- Kiser, Edgar & Michael Hechter: »The Role of General Theory in Comparative-historical Sociology«, *American Journal of Sociology*, 97 (1), 1991.
- Kjeldstadli, Knut: »Nytten av å sammenlikne«, *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 29, 1988.

- Kocka, Jürgen: *Sozialgeschichte*, 2. Ausgabe, Vandenhoeck & Ruprecht: Göttingen 1986.
- Kocka, Jürgen (Hg.): *Sozialgeschichte im internationalen Überblick*, Wissenschaftliche Buchgesellschaft: Darmstadt 1989.
- Lafferty, William: *Economic Development and the Response of Labor in Scandinavia*, Universitetsforlaget: Oslo 1971.
- Le Roy Ladurie, Emmanuel: *Montail-lou*, Gallimard: Paris 1978.
- Lipset, Martin S.: *The First New Nation*, Heinemann: London 1963.
- Lipset, Martin S. & R. Hamilton: *History and Sociology: Methods*, Basic Books: New York 1968.
- Lloyd, Christopher: *Explanation in Social History*, Basil Blackwell: Oxford 1986.
- Lloyd, Christopher: *The Structures of History*, Basil Blackwell: Oxford 1993.
- Ludz, Peter Christian: »Soziologie und Sozialgeschichte«, *Kölner Zeitschrift für Soziologie und Sozialpsychologie*, Sonderheft 16, 1972.
- McDonald, Terrence (ed.): *Historic Turn in the Human Sciences*, Michigan University Press: Ann Arbor 1996.
- Mann, Michael: *The Sources of Social Power*, 1: A History of power from the beginning to A.D. 1760, Cambridge University Press: Cambridge 1986.
- Mikkelsen, Flemming: *Arbejdskonflikter i Skandinavien 1848-1980*, Odense Universitetsforlag: Odense 1992.
- Mikkelsen, Flemming: »Contention and Social Movements in an International and Transnational Perspective: Denmark 1914-1995«, *Journal of Historical Sociology*, 12 (2), 1999.
- Monkkonen, E.H.: »The Challenge of Quantitative History«, *Historical Methods*, 1984: 17.
- Moore, Barrington: *Social Origins of Dictatorship and Democracy. Lord and Peasants in the Making of the Modern World*, Penguin Press: London 1966.
- Nisbet, Robert A.: *Social Change and History*, Oxford University Press: New York 1969.
- Olzak, Susan: »Analysis of Events in the Study of Collective Action«, *Annual Review of Sociology*, 1989: 15.
- Olzak, Susan: *The Dynamics of Ethnic Competition and Conflict*, Stanford University Press: Stanford, California 1992.
- Pred, A.: *Making Histories and Constructing Human Geographies*, Westview Press: Boulder 1990.
- Przeworski, A.: *Democracy and the Market*, Cambridge University Press: Cambridge 1991.
- Ragin, Charles: *The Comparative Method. Moving Beyond Qualitative and Quantitative Strategies*, University of California Press: Berkeley 1987.
- Rueschemeyer, Dietrich, Evelyne Stephens & John Stephens: *Capitalist Development and Democracy*, Polity Press: Cambridge 1992.
- Schieder, Wolfgang & V. Sellin (Hg.): *Sozialgeschichte in Deutschland*, I-IV, Vandenhoeck & Ruprecht: Göttingen 1986-87.
- Skocpol, Theda: *States and Social Revolutions*, Cambridge University Press: Cambridge, Mass. 1979.
- Skocpol, Theda: *Vision and Method in Historical Sociology*, Cambridge University Press: Cambridge, Mass. 1984.
- Skocpol, Theda (ed.): *Democracy, Revolution & History*, Cornell University Press: Ithaca 1998.
- Skocpol, Theda & Margaret Somers: »The Uses of Comparative History in Macro-social Inquiry«, *Comparative Studies in Society and History*, 22 (2), 1980.

- Smelser, Neil: *Social Change in the Industrial Revolution*, Routledge & Kegan Paul: London 1959.
- Smith, Anthony: *Social Processes*, Longman: London 1976.
- Smith, Dennis: »Social History and Sociology – More Than Just Good Friends«, *Sociological Review*, 30 (2), 1982.
- Smith, Dennis: *The Rise of Historical Sociology*, Tempel University Press: Philadelphia 1991.
- Sociologisk Forskning*, 1, 1987: Tema-hæfte om historisk sociologi.
- Stearns, Peter N.: »Social History and History: A Progress Report«, *Journal of Social History*, 1985: 19.
- Stinchcombe, Arthur: *Theoretical Methods in Social History*, Academic Press: New York 1978.
- Stryker, Robin: »Beyond History Versus Theory: Strategic Narrative and Sociological Explanation«, *Sociological Methods and Research*, 24 (3), 1996.
- Swedberg, R.: »Economic Sociology: Past and Present«, *Current Sociology*, 1987: 35.
- Sztompka, Piotr: *The Sociology of Social Change*, Basil Blackwell: Oxford 1993.
- Taylor, M.: *Rationality and Revolution*, Cambridge University Press: Cambridge 1988.
- Thompson, E.P.: *The Making of the English Working Class*, Pelican Books: London 1963.
- Thompson, E.P.: »The Moral Economy of the English Crowd in the Eighteenth Century«, *Past and Present*, 50, 1971.
- Thomsen, Niels: »Historiens Janushoved«, *Historisk Tidsskrift*, 94, 1994.
- Tilly, Charles: *As Sociology Meets History*, Academic Press: New York 1981.
- Tilly, Charles: *Big Structures – Large Processes – Huge Comparisons*, Russell Sage Foundation: New York 1984.
- Tilly, Charles: *Coercion, Capital, and European States, AD 990-1990*, Basil Blackwell: Oxford 1990.
- Tilly, Charles: *Popular Contention in Great Britain, 1758-1834*, Cambridge University Press: Cambridge 1995.
- Viby Mogensen, Gunnar m.fl.: *Socialhistorie*, Akademisk Forlag: København 1975.
- Viby Mogensen, Gunnar: *Historie og økonomi*, Akademisk Forlag: København 1987.
- Wallerstein, Immanuel: *The Modern World System, I-III*, Academic Press: New York 1974-89.
- Wallerstein, Immanuel et al.: *Open the Social Sciences: Report of the Gulbenhein Commission on the Reconstruction of the Social Sciences*, Stanford University Press: Stanford 1996.
- Wehler, Hans-Ulrich: *Modernisierungstheorie und Geschichte*, Vandenhoeck & Ruprecht: Göttingen 1975.
- Wehler, Hans-Ulrich: *Geschichte und Soziologie*, Kiepenheuer & Witsch: Köln 1976.
- Wellman, B. & S.D. Berkowitz (eds.): *Social Structures: A Network Approach*, Cambridge University Press: Cambridge 1988.
- Wolf, Eric: *Europe and the People Without History*, University of California Press: Berkeley 1982.
- Wrigley, E.A. (ed.): *Identifying People in the Past*, Arnold: London 1973.
- Østerud, Øyvind: *Agrarian Structure and Peasant Politics in Scandinavia*, Universitetsforlaget: Oslo 1978.
- Østerud, Øyvind: *Utviklingsteori og historisk endring*, Gyldendal Norsk Forlag: Oslo 1978.